

היגיונים לשוניים דברים עט

דקדוקי קריאה בפרשת דברים ובהפטרות ובראשון של ואתחנן

א יב **אִיכָה אֶשָּׂא לְבָדִי...**: בהרבה קהילות נוהגים לקרוא פסוק זה בטעמי מגילת איכה. במנהג אשכנז המערבי קוראים בניגון רגיל. **טָרַחְכֶם**: הטי"ת בקמץ קטן. **וּמִשְׁאַכֶם**: השי"ן בפתח ודגושה
א יג **הָבוּ**: הטעם בבי"ת מלרע
א טז **וּשְׁפֹטְתֶם**: הטי"ת בשווא נח על אף הקושי
א כב **וַיִּחַפְּרוּ-לָנוּ... וַיָּשָׁבוּ**: וא"ו החיבור בשווא נע. **נַעֲלָה-בָּהּ**: העמדה קלה בנר"ן למנוע הבלעת העי"ן החטופה ודגש חזק בבי"ת מדין דחיק
א כח **אָנָּה**: במלרע, אין לבטא דגש בנר"ן¹
א כט **וְלֹא-תִירָאוּן**: געיה בת"ו והר"ש אחריה בשווא נע
א לג **לִחְנֹתְכֶם**: געיה בנר"ן והת"ו בשווא נע, בדומה בהמשך הפסוק **לִרְאֹתְכֶם**. **וּבִעֲנִן**: העמדה קלה בבי"ת להדגשת הסגול המורה על מיועד
א לו **דֶּרֶךְ-בָּהּ**: געיה בדל"ת
א לז **לֹא-תָבֹא שָׁם**: הטעם בבי"ת ולא נסוג בניגוד לפסוק הבא
א לח **יבֹא שָׁמָּה**: טעם נסוג אחור ליר"ד
א מד **עַד-חֲרָמָה**: החי"ת בקמץ קטן
ב א **וַנִּסָּב**: הסמ"ך בקמץ קטן
ב ד **וַיִּירָאוּ**: וא"ו החיבור בשווא נע, היר"ד בחירק מלא והר"ש בשווא נע
ב ה **אֶל-תִּתְגַּדְּרוּ בָּם**: במלרע, אין כאן נסוג אחור כבקורן ודומיו. **עַד מִדְּרֹךְ כַּף-רָגֶל**: טעם טפחא בתיבת **עַד**
ב ו **וְגַם-מֵיָם**: יש להיזהר לא להדביק את התיבות על אף שהן מוקפות
ב ז **בִּרְכֹךְ**: געיה בבי"ת והכ"ף הראשונה, למרות הקושי, בשווא נח
ב י **יָשָׁבוּ בָּהּ**: טעם נסוג אחור ליר"ד. **כַּעֲנָקִים**: הכ"ף קמוצה וכן בפסוק הבא ובפסוק כא²
ב טו **הִיִּתָּה בָּם**: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה ודגש חזק בבי"ת מדין אתי מרחיק
ב כ **יָשָׁבוּ-בָּהּ**: געיה ביר"ד
ב כד **קוֹמוּ סֵעוּ**: הסמ"ך דגושה³. **מִלֶּךְ-חֶשְׁבֹּן**: למי שלא מקפיד להבחין בין כ"ף רפויה לחי"ת עליו להיזהר לא להבליע האחת שבסוף התיבה הראשונה בתוך השנייה שבתחילת התיבה השנייה
ב כה **וְחָלּוּ**: במלרע
ב כח **רַק אֶעֱבְרָה בְּרִגְלִי**: טעם טפחא בתיבת **רַק**, העי"ן בתיבת **אֶעֱבְרָה** בשווא נח
ב כט **עָשׂוּ-לִי**: געיה בעי"ן. **אֶעֱבֹר**: העמדה קלה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן החטופה
ב לב **יִהְיֶה**: היר"ד קמוצה והה"א אחריה בשווא נח

¹ כי אז המילה מקבלת משמעות של תחנונים

² קוראים בפתח משבשים בשינוי משמעות למבחינים בין קמץ לפתח. לגירסת הפתח אין על מה לסמוך, אין לשיבוש זה מקור חוץ מדפוס ונציה הלקוי!

³ דומה לבראשית יט יד ושמות יב לא ועוד

ב לד מִתֵּם: המ"ם בשוא, הקורא בצירי משנה משמעות⁴. כן הדבר גם ב-ג ו

ג ה הפְּרִיז: הר"ש בקמץ לא בחירק

ג ט שְׂרִין: ש"ן שמאלית

ג יא עֲרֹשׁ עֲרֹשׁ: ש"ן שמאלית

ג יב לְרֹאשׁוֹנִי: האל"ף אינה נשמעת, יש לקרוא כאילו כתוב 'לרובני', וכן בהמשך ובכל מקום

ג יג הַמְנִשָּׁה: החטף במ"ם מראה שהמ"ם בשוא נע⁵

ג יז וְהַעֲרָבָה וְהִירְדֵּן וְגַבֵּל: טעם טפחא בתיבת וְהַעֲרָבָה

ג כא צִיָּתִי: אין לבטא בשום אופן את ה"ד שלאחר הו"ו בצירי ולא בחירק

הפטר דברים ישעיהו א א-כז:

בקהילות אשכנז המערבי נוהגים לקרוא את הפטרת 'חזון ישעיהו' בניגון איכה חוץ מפסוקי נחמה כד-כז. בקהילות אחרות קוראים את הפסוק הראשון בניגון הפטרה רגיל, וכן פסוקים טז-יט, וכד-סוף.

ב פִּשְׁעוֹ בִי: טעם נסוג אחור לפ"א

ה לַחֲלִי: הטעם בלמ"ד השנייה, מלרע

ו לֹא-זָרוּ: במלעיל

ז בְּמַהֲפֹכֶת: הה"א בשווא נח, יש לבטא אותה כאילו היא במפיק

טו וּבְפִרְשָׁכֶם: ש"ן שמאלית. אֲעֲלִים: הע"ן בשוא נח לא בחטף

טז הַזָּכּוּ: מלרע, הטעם בכ"ף. מַעֲלִילֵכֶם: הלמ"ד הראשונה בשווא נח על אף הקושי

יח לְכוּ-נָא וְנוֹכַחָהּ: תיבה ראשונה מוטעמת בתביר באופן נדיר, כך הוא הנוסח בכתר ולא כפי שסומן

בקורן ואחרים. יֹאדִימוּ: האל"ף בשווא נח והדל"ת בדגש קל

כב סָבֵאָד: הסמ"ך בקמץ קטן

כג שְׂרִיד: ש"ן שמאלית

כד ועד הסוף במנגינת הפטרה רגילה

כד אֲבִיר: הבי"ת רפויה ללא דגש

כו יִקְרָא לָךְ: טעם נסוג אחור לקו"ף

כז צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט... במנהג אשכנז המערבי הקהל מקדים את המפטיר בקריאת פסוק זה בקול

התימנים ממשיכים עד סוף הפרק

ל וְכִגְנָה: הכ"ף בשוא נע, הפתח החטוף אינו אלא להורות על הנעת השווא

ראשון של ואתחנן:

ג כג וְאַתְחַנֵּן: הנו"ן בפתח

ג כה אֲעֲבֹרָה: הע"ן בשווא נח. הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנִן: יש להאיץ מעט את קריאת התיבה הַזֶּה

להסמיכה לתיבה הקודמת שכן הטפחא הוא המפסיק העיקרי הָהָר הַטּוֹב הַזֶּה - וְהַלְבָּנִן

⁴ בצירי: אנשים שנפטרו, ובשווא – בני אדם

⁵ כן הוא בכ"י וכן הוא בכא"צ במקומות שנשתמר. החטף פתח אינו אלא על מנת להורות על קריאת השווא הנע.

דקדוקי קריאה וטעמים והדרכה לקורא במגילת איכה וקריאות תשעה באב

- א א רַבְּתִי רַבְּתִי: שְׁתִּיחַן מִלְעִיל. כָּאֵלְמָנָה: הִכָּף בְּשׂוּא, לֹא בַקֶּמֶץ. שְׁרֵתִי: שִׁי"ן שְׁמַאלִית וּמִלְעִיל⁶
- א ב בְּגָדוֹ בָּהֶ: טַעַם נִסּוּג אַחֲרָה לְבִי"ת וְהַשּׂוּא בְּגִימ"ל נַע. הִיּוּ לָהֶ: טַעַם נִסּוּג אַחֲרָה לְה"א
- א ג מִעֲנִי: בַּמִּלְעִיל
- א ד בְּתוֹלְתֶיהָ נוֹגֹת: הַנּו"ן דְּגוּשָׁה
- א ה שָׁלֹ: בַּמִּלְרַע. עַל רַב-פְּשָׁעֶיהָ: תִּיבַת עַל בְּלֹד בְּמוֹנַח וְרַק הַהִמְשָׁךְ בַּמִּקָּף
- א ו וַיֵּצֵא מִן בֵּית- מִבֵּית-צִיּוֹן: לְשִׁים לֵב לְקָרִי וְכַתִּיב
- א ז עֲנִיָּה: הַעֲי"ן בַּקֶּמֶץ קָטָן וְהַנּו"ן בְּשׂוּא נַח. מִחֲמַדִּיהָ: הַמ"ם בְּשׂוּרָק. מִיָּמִי קָדָם: טַעַם נִסּוּג אַחֲרָה לְמ"ם הָרַאשׁוֹנָה. שְׁחָקוֹ: שִׁי"ן שְׁמַאלִית. עַל מִשְׁבֶּתָּהּ: תִּיבַת עַל בְּמַרְכָּא וְלֹא בַמִּקָּף
- א ח וַתֵּשֶׁב: הַשִּׁי"ן בַּקֶּמֶץ קָטָן
- א ט אֶת-עֲנִי: הַעֲי"ן בַּקֶּמֶץ קָטָן וְהַנּו"ן בְּשׂוּא נַח, הִי"ד אַחֲרִיָּה בַחֲרִיק מִלָּא
- א י פֶּרֶשׁ: הַטַּעַם נִסּוּג לְפ"א, שִׁי"ן שְׁמַאלִית. כָּל-מִחֲמַדִּיהָ: שְׁתֵּי הַמַּמ"ם בִּפְתַּח בְּשׂוּנָה מִפְסוּק ז
- א יב כָּל-עֲבָרֵי דָרְךָ: טַעַם נִסּוּג אַחֲרָה לְעִי"ן וְהַבִּי"ת בְּשׂוּא נַע, תִּיבַת דָּרְךָ בַּמִּלְעִיל⁷. וְרָאִי: בַּמְדּוּיָקִים בְּטַעַם זָקָף, לֹא בְרַבִּיעַ
- א יג שָׁלַח-אֶשׁ: גַּעִיָּה בְשִׁי"ן. פֶּרֶשׁ: הַטַּעַם לֹא נִסּוּג, שִׁי"ן שְׁמַאלִית
- א יד נִשְׁקָד: שִׁי"ן שְׁמַאלִית. יִשְׁתַּרְגֵּן: שִׁי"ן שְׁמַאלִית וְהַטַּעַם מִשְׁנִית בְּתִי"ו (מַרְכָּא)
- א טז יִרְדָּה מַיִם: טַעַם נִסּוּג אַחֲרָה לְיִי"ד וְהַרִ"שׁ אַחֲרִיָּה בְשׂוּא נַע
- א יז פֶּרֶשָׁה: שִׁי"ן שְׁמַאלִית
- א יט לְמַאֲהָבִי: הַמ"ם בְּשׂוּא נַח
- א כ חֲמַרְמָרוֹ: הַחִי"ת בַּחֲטָף קֶמֶץ, הַמ"ם הַשְּׁנִיָּה בַּקֶּמֶץ בְּנִיגוּד לְפָרָק ב יא. נִהַפֵּךְ: הַה"א בְּשׂוּא נַח (נִשְׁמַעַת כַּעֲי"ן ה"א בַּמִּפְּיָק) וְהַפ"א אַחֲרִיָּה בְּדָגֶשׁ קָל
- א כא נִאֲנַחָה: הַטַּעַם בַּחִי"ת מִלְרַע. אָנִי: בַּמִּלְעִיל. וַיְהִי: וַאֲ"ו הַחִיבוּר בְּשׂוּא נַע
- ב ג בְּחָרִי-אֶף: הַבִּי"ת בַּקֶּמֶץ רַחֵב וְהַחִי"ת בַּחֲטָף קֶמֶץ. אֶכְלָה: הָאֵל"ף בַּקֶּמֶץ גָּדוֹל וְהַכ"ף בְּשׂוּא נַע
- ב ד וַיִּהְיֶה: בְּטַעַם זָקָף קָטָן
- ב ה וַיִּרְבֵּ: הִי"ד בְּסִגּוּל, הַקּוּרָא בַחֲרִיק מִשְׁנָה מִשְׁמַעוֹת
- ב ו שָׁכֹ: שִׁי"ן שְׁמַאלִית
- ב ח נָטָה קֹו: טַעַם נִסּוּג אַחֲרָה לְנו"ן. וַיֵּאבֶל-חַל: הָעֵמֶדָה קָלָה בִי"ד מִפְּנֵי הַגַּעִיָּה וּבִכְךָ לְמַנוּעַ הַבִּלְעַת הָאֵל"ף הַחֲטוּפָה שְׁלֵאֲחִרָה
- ב י יִדְמוּ: דָּגֶשׁ חֶזֶק בְּדִל"ת וּבְשׂוּא נַע, לְשׁוֹן דְּמָמָה⁸

⁶ הַקּוּרָא מִלְרַע מִשְׁנָה מִשְׁמַעוֹת

⁷ טַעַם סִגּוּל אֵינוֹ מוֹרָה עַל מְקוֹם הַהִטְעָמָה

⁸ הַקּוּרָא בְּשׂוּא נַח מִשְׁנָה לְדַמְיוֹן

ב יא כָּלֹ: במלרע. חֲמַרְמָרוּ: במלרע, החי"ת בחטף קמץ והמ"ם השנייה בשווא נע בשונה מקודמה בקמץ (פרק א כ)

ב יב כַּחֲלָל: העמדה קלה בכ"ף להדגשת הסגול המורה על מיודע

ב יג מִי יִרְפָּא-לָךְ: יש להיזהר מהדבקות התיבות מפני צליל היר"ד המשותף לשתייהן

ב יד חָזוּ לָךְ: טעם נסוג אחור לחי"ת. וַיַּחֲזוּ לָךְ: טעם נסוג אחור ליר"ד

ב טו כָּל-עֲבָרֵי דָרְךָ: טעם נסוג אחור לעי"ן. כָּלִילַת יָפִי: טעם נסוג אחור ללמ"ד

ב טז וַיַּחֲרִקוּ-שֵׁן: געיה ביר"ד. בַּלְעֲנוּ: הלמ"ד קמוצה מפני האתנח שהאריך את התנועה, עם זאת העי"ן בשווא נח

ב יז זָמַם: קמץ במ"ם הראשונה. מִימִי-קָדָם: געיה במ"ם הראשונה

ב כ עָלָלִי: הלמ"ד הראשונה בשווא נע ולא בחטף פתח כפי שמופיע בחלק מהדפוסים

ב כא בַּחֲרַב: העמדה קלה בב"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע

פרק ג יש להעיר, שהניגון המקובל ב'אני הגבר' אצל האשכנזים שהוא מעין שיר - גורם לבעלי הקריאה להפוך הרבה מילים למלעיל במקום מלרע ובכך, לעיתים, כדי לשנות משמעות.

כאן הפסוקים קצרים, הם אינם מחולקים באתנח אלא בזקף או טפחא. חוץ מפסוק נו קוֹלִי שִׁמְעָתָ

ג א עֲנִי: העי"ן חטופה ובמלרע

ג ב וַיִּלָּךְ: הלמ"ד בפתח ומוטעמת

ג ז נַחֲשָׁתִי: החי"ת בקמץ קטן

ג ח שָׁתָם: שי"ן שמאלית

ג יא וַיִּפְשַׁחֲנִי: השי"ן בשוא נע בגלל הדגש

ג יג בְּכִלְיָתִי: הלמ"ד בשווא נח והיר"ד אחריה בחולם; אֲשַׁפְּתֹוּ: פ"א בקמץ ותי"ו רפה בניגוד לד ה אֲשַׁפְּתוֹת:

ג יד הֵייתִי שָׁחֹק: שי"ן שמאלית בדגש חזק מדין אתי מרחיק, מקרה חריג⁹

ג טו הַשְּׁבִיעֲנִי: שי"ן שמאלית

ג טז בַּחֲצָץ: העמדה קלה בב"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע

ג יט זָכַר-עֲנִי: גם הכ"ף וגם העי"ן בקמץ קטן, הנון בשווא נח והיר"ד אחריה בחירק מלא

ג כב לֹא-כָלוּ: במלרע

ג כט בַּעֲפָר: העמדה קלה בב"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע

ג ל יִשְׁבַּע: שי"ן שמאלית

ג לד אֲסִירִי אֶרֶץ: טעם נסוג אחור לסמ"ך

ג לז וַתֵּהִי: במלעיל

ג מ נַחֲפָשָׁה: שי"ן שמאלית

ג מד בַּעֲנָן: העמדה קלה בב"ת להדגשת הסגול המורה על מיודע

⁹ דגש אתי מרחיק אחרי חירק, ובאות שוואית. במקום אחד [זכריה א טו] במ"ם, בשאר מקומות (כולל אחרי שורק) באותיות השיניות. יתכן שסיבת הדגש בגלל הגרונית, דוגמת קומו סעו

ג מז הָיָה לָנוּ: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה. הַשָּׂאת: שי"ן ימנית!

ג מט הַפְּגוּת: הה"א בחטף פתח ולכן הפ"א אחריה רפה

ג נ וִירָא: במלעיל

ג נו אַל-תַּעֲלֵם: העי"ן בשווא נח. אֲזַנְךָ: במלרע והנר"ן בשוא

ג נז אֶקְרָאָךְ: כ"ף סופית דגושה

ג נט שִׁפְטָה: השי"ן בקמץ קטן והפ"א אחריה בשווא נח

ד א יִשְׁנָא: שי"ן ימנית

ד ב הַמְסַלְּאִים המ"ם בשוא נח. לְנַבְלִי-חֶרֶשׁ: שי"ן שמאלית

ד ג חֲלָצוּ שֵׁד: טעם נסוג אחור לחי"ת והלמ"ד בשווא נע

ד ד שְׁאֵלוּ לַחֵם: טעם נסוג אחור לשי"ן

ד ה נִשְׁמָו: דגש חזק במ"ם, לשון שממה

ד ו וְלֹא-חָלּוּ בָהּ: הטעם בחי"ת

ד ז זָכוּ צָחוּ: שתי המילים מלרע. אֲדָמוּ עֵצִים: הטעם נסוג לאל"ף

ד ט חֲלִילִי-חֶרֶב מַחֲלִי רָעַב: בתיבות חֲלִילִי- / מַחֲלִי למ"ד ראשונה בשווא נח על אף הקושי.

שָׁהִם: הטעמה משנית בשי"ן. שִׁדְי: שי"ן שמאלית

ד י רַחֲמָנִיּוֹת: העמדה קלה במ"ם, הנר"ן בחירק חסר והי"ד בדגש חזק ובחולם

ד יד נָעוּ: הטעם בעי"ן מלרע

ד טו קָרְאוּ לָמוֹ: טעם נסוג אחור לקר"ף והרר"ש בשוא נע. נָצוּ מלרע. גַּם-נָעוּ: מלעיל

ד יח צָדוּ: מלרע

ד יט אָרְבוּ לָנוּ: טעם נסוג אחור לאל"ף, והרר"ש בשוא נע

ד כא תַּעֲבֹר-כּוֹס: הבי"ת בקמץ קטן. וְתַתְּעָרִי: מלרע

בפרק ה יש לשים לב לרבוי "כתיב-קרי"

ה א מָה-הָיָה לָנוּ: הטעם נסוג לה"א

ה ג כְּאֶלְמָנוֹת: הכ"ף בשוא לא בקמץ

ה ה הוֹנַח-לָנוּ: הנר"ן רפויה, שתי המילים מוקפות אבל הגעיא (מתג) דווקא בנר"ן ולא בה"א¹⁰

ה ו נִתְּנָו: התי"ו בפתח ומוטעמת

ה ח מְשָׁלוּ בָנוּ: טעם נסוג אחור למ"ם, והשי"ן בשוא נע

ה יב נִהַדְּרוּ: הה"א בשווא נח ודגש קל בדל"ת

ה טו נִהַפְּדוּ: הה"א בשווא נח ודגש קל בפ"א

ה כא הַשִּׁיבָנוּ... פסוק זה, נאמר בקול ע"י הציבור לפני הקורא (יש עדות שנוהגות כן פעמיים)

¹⁰ כל זה בניגוד לדפוסים מסוימים בהם תנ"ך קורן. ואמנם לפי המ"ש הנר"ן דגושה

כה וְעֵשִׂיתֶם פֶּסֶל: טעם נסוג אחר לש"ן. בְּעֵינֵי ה' - אֱלֹהֶיךָ: המרכא במילה בְּעֵינֵי

כו הַעֲדִיתִי: במלעיל, טעם תלישא אינו מורה על מקום ההטעמה

ל וְשַׁבָּתָּ וְשָׁמַעְתָּ: שתיהן במלרע

לא נִשְׁבַּע: יש להקפיד על קריאת העי"ן שלא תישמע כה"א

לב הִנֵּה־הִיא: ה"א שנייה בשווא נח

לג הַשְׁמַע: במלעיל ונחץ קל במ"ם מפני הגעיה

לה הָרֵאָתָּ: הה"א בקמץ קטן

לו לִיסְרֹךְ: כ"ף סופית דגושה

לח לְהוֹרִישׁ גּוֹיִם גְּדֹלִים וְעֲצָמָיִם: יש לשים לב לצירוף הטעמים הנדיר. לָתֶת-לָךְ: יש להעמיד קלות

את הלמ"ד הראשונה

לט : וַיִּדְעָתָּ ... וְהִשְׁבָּתָּ: שתיהן מלרע

מ וְשִׁמְרָתָּ: מלרע

הפטרה לקריאה ביום ט' באב, ירמיהו ח יג – ט כג:

נוהגים לקרוא במנגינת איכה עד ט כא ופס' כב-כג במנגינת הפטרה רגילה¹¹. על הקורא לשנן היטב את המעבר בין המנגינות, בעיקר לאחר ברכת ההפטרה במנגינה רגילה ותחילת הקריאה במנגינת איכה. לשם

כך ומפאת הקושי, מומלץ לחזור פעמים רבות על חציו הראשון של הפסוק הראשון בהפטרה אֶסְף

אֶסְפֶּם נַאֲם-י' במנגינת איכה כך שמיד אחרי הברכה מילים אלו שגורות בפי הקורא במנגינתם הנכונה.

אפשר ואף רצוי לעשות דבר דומה במעבר הבא בין המנגינות בפס' כב כֹּה אָמַר ה'

ח טז נִחַרְתָּ: החי"ת בשווא נח לא בחטף. וַיָּשְׁבִי בָּהּ: טעם נסוג אחר ליו"ד והשי"ן בשווא נע

ח יח מְבַלְגִּיתִי: במלרע, הטעמה משנית בלמ"ד (מרכא)

ח יט מִרְחָקִים: המ"ם בפתח; יש להיזהר לא לשכלל אותיות (מִרְחָקִים¹²). הָה': יש להעמיד את קריאת

הה"א והאל"ף אחריה נחה¹³

ח כ כָּלֵה קִיץ: טעם נסוג אחר לכ"ף

ח כא הַשְׁבֵּרְתִּי: הה"א בקמץ קטן; הבי"ת בקמץ רחב. שָׁמָּה: במלרע ודגש חזק במ"ם. הַחֲזַקְתָּנִי:

הקו"ף קמוצה והת"ו בשווא נח

ח כב הַצָּרִי: הצד"י בחטף קמץ ודגש

ח כג חֲלָלִי: למ"ד ראשונה בשווא נע ולא בחטף

ט א וְאַעֲזָבָה: העמדה קלה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן הסגולה

ט ב וַיִּדְרְכוּ הַיּוֹד בפתח לא בחירק

ט ג יַעֲקֹב: העי"ן בשווא נח

¹¹ מנהג אשכנז מערב המובהק לקרוא את הפרשה ואת ההפטרה במנגינה עצובה ללא טעמים

¹² שיר השירים ה יג.

¹³ ה"י מנחת ש"י: האל"ף (של השם) נחה. ולכן קוראים כאן ה-ד"י

ט ד יִהְיֶה לָּךְ: ה"א קמוצה ותי"ו רפויה

ט ז שְׁלֹם אֶת-רַעְיוֹנוֹ: במהפך פשטא ולא בפשטא מונח, אֶת-מוקפת. אֶרְבֹּ: האל"ף בקמץ קטן

ט ח לֹא-אֶפְקֹד-בָּם: הקר"ף בקמץ קטן

ט ט נָצַתָּ: הצד"י בשוא נע בגלל הדגש, בעיקר צריכים להיזהר הקוראים תי"ו רפויה כסמ"ך, כן הדבר גם בהמשך פס' יא. מִבְּלִי-אִישׁ: יש להיזהר לא להדביק את התיבות. נִדְדוּ: דל"ת ראשונה בשווא נע ולא בחטף

ט יא וַיִּגְדֹּה: במלרע ומפיק בה"א. אֲבָדָה: האל"ף בקמץ רחב והביל"ת בשווא נע

ט יב עֲזָבָם: עי"ן בקמץ קטן. וְלֹא-הֵלְכוּ בָּהּ: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה והלמ"ד בשוא נע

ט טז הַתְּבוֹנָנוּ: הטעמה משנית בביל"ת (מרכא). לְמִקְוֵנוֹת: המ"ם בשווא נח והנר"ן הראשונה בשווא נע

ט יז וְתִשָּׁנָה... וְתִרְדָּנָה: וא"ו החיבור בשווא נע

יח בְּשָׁנוּ: יש מתג בנר"ן בנוסף למהפך בביל"ת, למרות החולם בביל"ת (תנועה גדולה), השיל"ן אחריה בשווא נח

ט כ כִּי-עָלָה מָוֶת: טעם נסוג אחור לעי"ן יש מתג בלמ"ד בנוסף למהפך בעי"ן

ט כג עֲשֵׂה חֶסֶד: טעם נסוג אחור לעי"ן

קריאת התורה למנחה בתענית ציבור:

לב יא לָמָּה: במלרע וללא דגש במ"ם, עקב הסמיכות לאל"ף של שם ה'

לב יב לָמָּה: במלעיל¹⁴ ומ"ם דגושה. בְּהָרִים: העמדה בביל"ת להבליט את הסגול המורה על ידוע.

וְלִכְלֹתָם: לפי תוכנת הכתר, הדרבן (המתיגה, כלומר הקדמא המשמשת כטעם משנה) מעל השורק¹⁵

לב יד וַיִּנָּחֵם: במלעיל

לד ה בָּעֵינָי: העמדה בביל"ת להבליט את צורת המיודע. וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה': טעם טפחא בתיבה בְּשֵׁם והביל"ת רפה¹⁶

לד ט וְלַחֲטָאתָנוּ: הטי"ת קמוצה לשון יחיד לא בחולם

לד י כִּי-נִזְרָא הוּא: תיבת נִזְרָא במלרע, אין טעם נסוג אחור לנר"ן

הפטרה למנחה של תענית ציבור ישעיהו נה-נו:

נה ז וַיֵּשֶׁב: וא"ו החיבור בשווא נע ובמלרע, לשון עתיד

נה י וַנִּתֵּן זֶרַע: טעם נסוג אחור לנר"ן הראשונה

נה יג הַסֶּרֶפָּד הַדָּס: פ"ה ודל"ת בפתח

נו א וַעֲשֹׂו: העמדה קלה בוא"ו למנוע הבלעת העי"ן החטופה

נו ב יַעֲשֵׂה-זֹאת: געיה ביר"ד ודגש חזק בזי"ן מדין דחיק. יַחֲזִיק בָּהּ: אין טעם נסוג אחור

¹⁴ התלישא אינה מורה על מקום ההטעמה! הוספה תלישא נוספת על הלמ"ד "ליתר בטחון".

¹⁵ עפ"י תורה קדומה, מעל הכ"ף, כך הוא לפי כל התיגאן

¹⁶ להבדיל מאברהם אבינו בבראשית יב ח: וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה'. דהיינו, הקב"ה קרא בשם - ה' (מקיים את דברו: וַיִּקְרָא

בְּשֵׁם ה' לְפָנֶיךָ פסוק יט)

דפי בר-אילן על פרשת דברים עט

יהונתן יעקבס המחלקה לתנ"ך, אוניברסיטת בר-אילן.

מבנה התורה ומטרתה לפי רמב"ן בהקדמותיו לספרי התורה

השבת אנו מתחילים את קריאת החומש האחרון בחמשת החומשים – ספר דברים. תחילת חומש היא הזדמנות לדיון בשאלה על היחסים שבין החומשים השונים. מתברר שפרשנינו הראשונים כגון רש"י, רשב"ם, ר"י בכור שור ורד"ק לא הקדישו תשומת לב ליחס שבין החומשים השונים ולהבדלים שביניהם, ודומה שרמב"ן הוא הפרשן הראשון הדן בהרחבה ובאריכות בסדר ספרי התורה וביחסים אלו.

רמב"ן כתב הקדמה לכל אחד מחמשת חומשי התורה. לספר בראשית הוא כתב הקדמה כפולה: הקדמה קצרה מחורזת, שבה ביאר את הסיבות לכתיבת הפירוש, והקדמה ארוכה שבה הציג את שיטתו הפרשנית באשר לאופייה של התורה. הקדמות אלו מתייחסות לדרכו של רמב"ן בהבנת כלל התורה, ולכן אינן קשורות לנושא הדיון שבכותרת.

לעומת זאת, בהקדמותיו לספרים שמות, ויקרא, במדבר ודברים ביאר רמב"ן את היחס בין ספרי התורה השונים. עיון בהקדמות מלמד, שלדעתו יש לכל חומש נושא מרכזי עצמאי, המייחד אותו משאר החומשים.

רמב"ן התייחס לעניינו של ספר בראשית בראש הקדמתו לספר שמות:

השלים הכתוב ספר בראשית שהוא ספר היצירה בחידוש העולם ויצירת כל נוצר, ובמקרי האבות כולם שהם כעניין יצירה לזרעם, מפני שכל מקריהם ציורי דברים לרמוז ולהודיע כל עתיד לבוא בהם.

לדעת רמב"ן, ספר בראשית עוסק בתשתית; ביצירת העולם על ידי הקב"ה, ו"יצירת" עם ישראל על ידי האבות, באמצעות העיקרון של "מעשה אבות סימן לבנים". מעשיהם של האבות "יוצרים" את מה שיקרה לבניהם אחריהם, ו"יצירה" זו מקבילה ליצירת העולם על ידי הקב"ה.

בהמשך ההקדמה לספר שמות הציג רמב"ן את עניינו של ספר זה:

ולכן חזר והתחיל בשמות יורדי מצרים ומספרם אף על פי שכבר נכתב זה, בעבור כי ירדתם שם הוא ראשית הגלות, כי מאז הוחל. והנה הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו. וכשיצאו ממצרים, אף על פי שיצאו מבית עבדים, עדיין יחשבו גולים, כי היו "בארץ לא להם" (בר' טו:יג), נבוכים במדבר. וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן, ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם, אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד אלוהי עלי אוהליהם, והם הם המרכבה, ואז נחשבו גאולים. ולכן נשלם הספר הזה בהשלימו עניין המשכן ובהיות כבוד ה' מלא אותו תמיד.

לדעת רמב"ן, ספר שמות מתאר את הגלות למצרים, ואת הגאולה ממנה המתבטאת בהקמת המשכן והשראת השכינה בעם ישראל.¹⁷

בראש ההקדמה לספר ויקרא הציג רמב"ן את עניינו של הספר השלישי:

¹⁷ רמב"ן כתב בתחילת ההקדמה: "הגלות איננו נשלם עד יום שובם אל מקומם ואל מעלת אבותם ישובו". על דברים אלו יש לשאול האם לדעתו אכן הגאולה השלמה הגיעה בסוף "שמות", והלא עדיין לא שבו למקומם, דהיינו לארץ ישראל? ייתכן שבמילה "מקומם" התכוון רמב"ן לא למקום גיאוגרפי אלא לימצעמדם. וייתכן שלדעתו בסוף ספר שמות אכן הגיע שלב אחד של הגאולה, וספר דברים יכין את עם ישראל לקראת השלב הבא של הכניסה לארץ, וראו להלן.

הספר הזה הוא תורת הכוהנים והלוויים, יבאר בו ענייני הקרבנות כולן ומשמרת המשכן. כי כאשר היה ספר אחד בעניין הגלות והגאולה ממנו, והשלימו בעניין אהל מועד וכבוד ה' אשר מלא את המשכן, ציווהו בקרבנות ושמירת המשכן, שיהיו הקרבנות כפרה להם ולא יגרמו העוונות לסילוק השכינה. וציווה בכוהנים הניגשים אל ה' שיתקדשו, שהזהיר על טומאת מקדש וקודשיו, וגם שלא יהרסו לעלות אל ה'... ואחרי כן יגביל המשכן הגבלת הר סיני בעת היות שם כבוד א-לוהי ישראל. עיקרו של ספר ויקרא הוא תורת הכוהנים והלוויים ומעשה הקורבנות, המאפשרים את השראת השכינה במשכן. בהקדמה לספר במדבר כתב רמב"ן:

אחר שבאר תורת הקרבנות בספר השלישי, התחיל עתה לסדר בספר הזה המצוות שנצטוו בעניין אהל מועד... והספר הזה כולו במצוות שעה שנצטוו בהם בעמדם במדבר, ובניסים הנעשים להם, לספר כל מעשה ה' הגדול אשר עשה עימם להפליא. וסיפר כי החל לתת אויביהם לפנייהם לחרב, וציווה איך תחלק הארץ להם.

המוקד של ספר במדבר הוא השהות במדבר, והמצוות בעניין אהל מועד. בהקדמתו לספר דברים כתב רמב"ן: "הספר הזה ענינו ידוע, שהוא 'משנה תורה', יבאר בו משה רבנו לדור הנכנס בארץ רוב מצות התורה הצריכות לישראל". בהמשך האריך רמב"ן בסוגים השונים של המצוות הנמצאות בו, ודעתו היא שספר דברים הוא הכנה לכניסה לארץ; הספר משלים את כל המצוות שנאמרו למשה כבר בסיני ובמשכן בשנה הראשונה, אך כתיבתן נדחתה לסוף שנת הארבעים.¹⁸

מעניין לציין שנושאו של כל ספר רמז גם בסיומות המחזורות שכתב רמב"ן לכל חומש בנפרד. כל סיומת מתחלקת לשני חלקים: בחלק הראשון הזכיר רמב"ן את הנושא המרכזי של הספר, ולאחר מכן הודה לקב"ה ושיבח אותו על החסדים שגמל עימו. להלן אציג רק את החלק הפותח את הסיומות.

בראשית: "ונשלם ספר בראשית בסיפור דברי האבות / להגיד ראשונות וחדשות / בטרם תצמחנה בלבבות".

שמות: "והנה נשלם ספר הגאולה אשר ה' אלהי ישראל בא בו / לבני ישראל עם קרובו / הושיעו מיד שונאו וגאלו מיד אויבו / ואליו יבוא / באלפי שנאן ורכב רבוא / לתת לו תורת אמת להנחיל יש את אוהבו / בְּנֵה בְּנֵה בית זבול לשכן שכינתו על כרובו / ומקדש למקדש שהמלך במסבו".¹⁹

ויקרא: "ונשלם ספר תורת הכוהנים וקרבנות ומנותן / ישובב אל עליון דברים להווייתן / לויים לשירן ולזמרן וכוהנים לעבודתן / וישראל אל נזה איתן". במדבר: "ונשלם ספר הפקודים ודגלי הצבאות".

דברים: "ונשלמו חמשה הספרים האל / אשר קצרה בהם חכמת אגור ואיתאל".

עד כאן ראינו את הנושאים השונים שהציע רמב"ן לחומשי התורה השונים, הן בהקדמותיו והן בסיומות המחזורות לכל חומש. ברם דומני, שבין השורות אפשר להצביע גם על נושא אחד מרכזי שמופיע בכל החומשים, ולדעת רמב"ן הוא למעשה מטרת התורה כולה. לדעתי, רמב"ן סבור שמטרת ספרי התורה להציג לעם ישראל את הדרך שתאפשר את השראת השכינה עליו.

¹⁸ רמב"ן היה מודע לכך שבכל חומש יש מצוות שלכאורה אינן מתאימות למסר המרכזי שלו. בהקדמותיו, וכן לאורך פירושו לכל חומש, הוא עמל לבאר את מיקומן ותפקידן של מצוות אלו.

¹⁹ א"ה. הרמב"ן לא נמנע לחרוז ב"ית דגושה עם ב"ית רפידה.

בחומשים שמות, ויקרא ובמדבר הדברים ברורים ומפורשים: בספר שמות מתוארת הגאולה, שהיא למעשה השראת שכינה על המשכן ועל עם ישראל, וחזרה למעלת האבות שהם מרכבת השכינה.

ספר ויקרא מבאר כיצד לא תסולק השכינה מהמשכן בעזרת המצוות לדורות: הקורבנות ושמירת המשכן. הקורבנות הם כפרה על העוונות, וכפרה זו מונעת את סילוק השכינה. גם עבודת הכוהנים וההימנעות מטומאה מונעת את סילוק השכינה.

ספר במדבר עוסק בכבוד המשכן, שבו שוכנת השכינה, בעזרת מצוות לשעה שימנעו את הסתלקות השכינה (במקביל למצוות שניתנו בהר סיני להגבלת העולים להר).

בספרי בראשית ודברים עניין השראת השכינה פחות בולט, אך הוא נמצא גם בהם.

בספר בראשית מוצגים האבות, שהם הראשונים שעליהם השרה הקב"ה את שכינתו. כך כתב רמב"ן בסוף הקדמתו לספר שמות: "וכשבאו אל הר סיני ועשו המשכן, ושב הקדוש ברוך הוא והשרה שכינתו ביניהם, אז שבו אל מעלת אבותם, שהיה סוד אלוה עלי אוהליהם, והם הם המרכבה". לדעתו, כנזכר, מעשה אבות סימן לבנים, ולכן השראת השכינה על האבות מבשרת את השראת השכינה גם על הבנים.

ספר דברים פונה לעם ישראל כהכנה לכניסה לארץ. כמו שבמדבר היו העוונות עלולים לגרום לסילוק השכינה מהמשכן, והקורבנות מנעו זאת, כך גם בארץ יש חשש של סילוק השכינה, שמשמעותו גירוש וסילוק עם ישראל מארצו (על כך הרחיב רמב"ן את הדיבור בפירושו לברי' א:א). תפקידו של משה בספר דברים הוא להסביר לעם הנכנס לארץ את המצוות, שקיומן ימנע את סילוק השכינה מהעם היושב בארצו. לדעת רמב"ן, בדרך זו ספר דברים סוגר את מעגל הגלות שהחלה בספר שמות.

לסיכום, הקדמותיו של רמב"ן לספרי התורה מלמדות על מחשבה מסודרת ורצון לבאר את התורה בצורה הגיונית. בכך היה רמב"ן לפרשן הראשון שביאר בצורה שיטתית את הייחוד של כל אחד מהחומשים, ולצד זאת את המסר הנובע מצירוף כולם כאחד.

ע"כ יונתן יעקבס דפי בר-אילן דברים עט

א יז **לֹא־תִכְרֹוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט** היה מקום לומר 'אל-תכירו'? היש הבדל בין מלות השלילה 'אל' ו'לא' ראיתי הפניה לדברי המשך חכמה בספר שמות פרשת בא.

(ט - י) **אל** תאכלו ממנו נא וכו' **ולא** תותירו ממנו עד בוקר. דע כי ההבדל בין "אל" ל"לא" הוא: כי "אל" הוא ענין בקשה, כמו שמצאנו מלת "נא" סמוך ל"אל" (בראשית ג, ח; יח, ג; יח, ל ועוד ועוד), ולא מצאנו סמוך ל"לא", כמו "**אל נא**" שמצוי בתנ"ך. כי "לא" הוא מורה יותר על הציווי. ולכן כל הבקשות להשם יתברך - שאין נופל ציווי עליו - בא במלת "אל", כמו "**אל** תִּשְׁכַּח עֵינַיִם" (תהלים י, יב), "**אל** תִּתֵּן לַחַיִּית נַפֶּשׁ תוֹרֶךָ" (תהלים עד, יט), "**אל** תִּרְחֹק מִמֶּנִּי" (תהלים כב, יב ומקומות נוספים בתהלים), "**אל** תִּסְתַּר פְּנֵיךָ מִמֶּנִּי" (תהלים כו, ט ועוד) וכו'. ולכן מצאנו **לֹא** (בראשית יט, ב ודברים נוספים) ולא "ויאמרו אל", כי "אל" אינו ענין החלטתי, רק הוא ענין בקשה.

והנה טרם הכה ה' כל בכור במצרים, הלא אז היו המצרים חושבים שזה ענין מתחבולות משה כמו שאמרו: "עַד מָתִי יִהְיֶה זֶה לָנוּ לְמוֹקֵשׁ" (שמות י, ז). אולם בעת הכה ה' כל בכור, ראו הכל כי ההשגחה פרטיות מהכולל כל השלימות. ועל זה אמרו בפרק איזהו נשך (בבא מציעא סא, ב: אמר רבא, למה לי דכתב רחמנא יציאת מצרים ברביית, יציאת מצרים גבי יציאת, יציאת מצרים במשקלות? אמר הקדוש ברוך הוא), אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור (לטפה שאינה בכור), אני הוא שעתידי ליפרע ממי (שתולה מעותיו בנכרי ומלוח אותם לישראל ברביית, וממי שטומן משקלותיו במלח, וממי שתולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת הוא - עכ"ל). כיון שההשגחה חלה בפרטי פרטיות, תדע

כי ישקיף ה' וירא כל מפעל כל מצעד, ואז דבוק קנין האלקי בעם ישראל, שהוא בן בכורו, וקנה אותם לעבדים. כי פרעה וכל העם מהרו לשלחם מן הארץ, וחייב כל המצוות תלה השם יתברך בעת הזאת. לכן אמר "אל תאכלו ממנו נא", פירוש מבעוד יום גם כן וכדעת רבי, סוף פרק כל שעה וכל שכן קודם חצות לכולי עלמא פירוש, רק בלשון בקשה, שאז היה העיקר מעם ישראל שהאמינו בה' יתברך, ואכלו צלי דרך שררה וחפזון ומקלם בידם, והאמינו שה' יוציאם בזרועו הנטויה. וזה לשון "אל" - דרך בקשה. אבל אחרי חצות, כאשר יהיה צעקה גדולה, וישלחו אתכם ויהיו כל הבכורים מתים, אז נופל לשון "ולא" תותירו ממנו עד בוקר", שהוא מורה על ציווי ופקודת מלך, כי כבר יש לו התחייבות על נפשותיכם - "ועבדי הם", ומצווים לכל אשר אני אצווה ודו"ק.

וכן בפרשת בהר "וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך (ויקרא כה, לה) - פירוש סדר הנהגתו ועניניו, "והחזקת בו - שישוב על כנו ואל מקומו וכבודו, "גר ותושב וחי עמך" - שרק להחיותו אתה מצווה לא להעשירו, אבל אני מצוך שיחיה עמך ותתן לו לחם ומים ופרנסה. ובבקשה אני מאתך ש"אל תקח (מאתו) נשך ותרבית (ויקרא כה, לו)", שעל זה אינו נופל רק ענין בקשה, שהגר אינו בן מצוה ואינו בן דת. אם כן הוא יקח מאתך נשך ותרבית ואתה לא תקח ממנו, הלא תתרושש ותעני? אף על פי כן אני מבקש מאתך ש"אל תקח מאתו נשך ותרבית", כי להחיותו הנך מצווה, ובל תבזה צלם נברא בדמות "וחביב אדם שנברא בצלם" (אבות ג, יד), אם כי לא אחיך הוא. וכן חששו חכמים שמא ילמוד ממעשיו, ודילמא אתי למיסרך, ורק משום כדי חייו התירו. ואמרו בסוף מכות (כד, א): "והוא כספו לא נתן בגשף (תחלים טו, ח) - אפילו רבית דנכרי. "וחי אחיך עמך, את כספך לא תתן לו בגשך" (ויקרא שם לו - לו) בלשון ציווי ופקודת מלך וכו'. ועיין פרק איזהו נשך (שם): רבי אומר, גר תושב האמור לענין רבית אינו יודע. ועל דרך הפשט יש לנו רשות לפרש כמו שכתבתי..... [הובאו דוגמאות נוספות שלא העתקו כאן]

וכן במלכים - "ותאמר בי אדני, תנו לה את הילוד החי והמת אל תמיתו (מלכים א, ג, כו).... ויאמר המלך.... והמת לא תמיתו (פס' כו)", שהיא בלשון בקשה, והוא אמר לשון אזהרה: ע"כ משך חכמה בפרשת בא. מכאן מובן גם השימוש במלה 'לא' אצלנו.

א יז כי המשפט לאלהים הוא דפי פרשת השבוע בר-אילן דברים עט

שובל שפט חוקר בפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר אילן.

"כי המשפט לאלהים הוא": בעיית המשפט ויחסה לחורבן

הפטרת 'חזון ישעיהו' הנקראת בקרב רוב קהילות ישראל בשבת שלפני תשעה באב²⁰, מדגישה את חשיבות המשפט לחיים החברתיים התקינים של עם ישראל על אדמתו, ואת הצורך בתיקון המשפט כבסיס לעיקום הלאומי של ממלכת יהודה.

הפסוקים הראשונים בהפטרה מדברים באופן כללי על עזיבת ה', אבל כבר בפסקה השנייה המוקד עובר לעבירות שבין אדם לחברו. בפס' טז-יז הנביא מפרט את מה שהעם צריך לתקן, ומונה בעיקר דברים הקשורים למשפט: "רחצו הזכר הסירו רע מעלליכם מנגד עיני חדלו הרע. למדו היטב דרשו משפט אשרו חמוץ שפטו יתום ריבו אלמנה". בפסוק הראשון הנביא מפציר בעם לסור מרע: "חדלו הרע", ובפסוק השני הוא מצווה עליהם לעשות טוב: "למדו היטב", כלומר, למדו

²⁰ א"ה. מנהג תימן להפטיר בשבת שלפני ת"ב את הקטע מאיכה ה'תה לזונה (ישעיהו א, כא) עד סוף העניין; מנהג ג'רבה להפטיר משא ג'א חזון (ישעיהו כב, א).

להיטיב.²¹ לאחר ההנחיה הכללית בא הפירוש: דרשו משפט, אשרו חמוץ, שפטו יתוס וריבו אלמנה. ארבעת הדברים הללו מתבארים בהמשך הנבואה, כאשר בפסקה הבאה הנביא מבקר את יושבי ירושלים על עיוות המשפט: "שָׁרִיד סוֹרְרִים וְחִבְרֵי גִנְבִים כָּלֹא אֶהֱבֶה שְׂחָד וְרֹדֶף שְׁלֹמֹנִים, יְתוֹס לֹא יִשְׁפֹּטוּ וְרִיב אֶלְמָנָה לֹא יָבוֹא אֲלֵיהֶם". בסוף הפסוק מזכירים אותם דברים שהנביא דרש לתקנם קודם לכן: משפט היתום וריב האלמנה. בפסוק הזה גם מתבאר מדוע השופטים אינם דואגים ליתום ולאמנה: הם לוקחים שוחד ומטים את הדין לטובת בעלי הממון, והמפסידים מכך הם דלי האמצעים, היתום והאלמנה.

עניין המשפט מופיע גם בפרשתנו. לאחר שמסופר על מינוי השופטים, התורה מתארת מה ציווה משה רבנו את השופטים החדשים: "וְאַצִּיל אֶת-שֹׁפְטֵיכֶם בְּעֵת הַהוּא לֵאמֹר שְׁמַע בֵּין-אֲחֵיכֶם וּשְׁפֹטֵתֶם צֶדֶק בֵּין-אִישׁ וּבֵין-אֶחָיו וּבֵין גֵּרֹ: לֹא-תִכְרֹוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט כִּקְטֹן כַּגָּדֹל תִּשְׁמָעוּן לֹא תִגְוְרוּ מִפְּנֵי-אִישׁ כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא וְהִדְבַּר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו". גם כאן נראה שהמסר הוא לא להטות משפט, ולהעניק ייחס ענייני שווה לבעלי הדין, בין שהם אנשים חשובים ובין שהם אנשים פשוטים. נאמר כאן: "כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא", אך בניגוד לשאר הציוויים לשופטים, הביטוי הזה אינו מתבקש, לכאורה, מהמעמד, ונשאלת השאלה מה פירושו ומה מקומו כאן.

אפשר להציע שלוש אפשרויות סבירות למיקומו של הביטוי בפסוק, ומכאן נוכל לעמוד גם על פירושו. לפי האפשרות הראשונה, הביטוי "כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא" קשור לנאמר לפניו: "לֹא תִגְוְרוּ מִפְּנֵי אִישׁ". אל לשופט לחשוש מבעלי הדין. הוא אמור לשפוט משפט צדק, שהרי המשפט הוא על פי התורה, לפי ציווי ה', ונמצא שאין בעל הדין מלין אלא על ה' (כדברי החזקוני).

האפשרות השנייה היא, שביטוי זה מתייחס לכל הנאמר מתחילת הפסוק: "לֹא תִכְרֹוּ פָנִים בַּמִּשְׁפָּט..." וגו'. אפשר להבין את הפסוק לפי דברי האזהרה של המלך יהושפט לשופטים בדבה"י ב:טו: "כִּי לֹא לְאָדָם תִּשְׁפֹּטוּ כִּי לֵה". כלומר, המשפט הוא עניין אלוהי, ועל השופטים לתת דין וחשבון לקב"ה ולא לבעלי הדין ולקרוביהם (כדברי הרמב"ן ורד"צ הופמן).

אפשרות נוספת היא לקשור את הביטוי "כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא" גם לסוף הפסוק: "וְהִדְבַּר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי וּשְׁמַעְתִּיו". אל לשופטים לחשוש מפני איש, משום שהקב"ה מעורב בהליך המשפט עד כדי כך, שמשה יכול לשאול אותו כל דבר שקשה לו. לפי פרשנות זו, הביטוי "כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא" מתייחס למעורבות האלוהית הישירה בתחום המשפט, שהייתה בזמנו של משה. חז"ל פירשו את הפסוק אחרת. במסכת סנהדרין (ח ע"א) מובאת דרשה בשם האמורא ר' חמא בר חנינה:

"כִּי הַמִּשְׁפָּט לֵאלֹהִים הוּא" ... אמר הקדוש ברוך הוא, לא דיין לרשעים שנוטלין מזה ממון ונותנים לזה שלא כדין, אלא שמטריחין אותי להחזיר ממון לבעליו.

בדרשה זו ר' חמא מתייחס לדיינים שמטים את הדין, ונוטלים מאחד מבעלי הדין ממון שלא בצדק כדי לתת אותו לבעל הדין השני. נראה אם כן, שהדרשה מפרשת את הכתוב כאזהרה לדיינים: אל תגורו מפני איש ואל תטו משפט, משום שהמשפט לא-להים הוא. אם תעשו כן, תאלצו את הקב"ה לתקן את

²¹ ראו פירושי מצודת דוד, מהר"י קרא ודעת מקרא על אתר. א"ה. למה לציין למצודות כשכך מפרש רש"י? מודעת זאת שהמצודות הוא פירוש מלוקט, עדיף לציין מקור כמו רש"י או רד"ק וכד'. ציון כמו 'רש"י ומצודות' אינו נכון, כי במקרה הזה המצודות העתיק את רש"י. גם ראב"ע ורד"ק מפרשים כן.

העיוות שגרמתם, ולהחזיר את הממון לבעליו המקוריים. הדרשן רואה בעיוות הדין "הטרחת" מיותרת של הקב"ה. רעיון זה מפותח יותר בדרשה הנמצאת במדרש תהלים (מזמור עב:ג):

אמר ר' אליעזר: כל מקום שאין דין, יש דין וכל מקום שיש דין, אין דין. כיצד? בזמן שבית דין עושין דין מלמטה, אין הדין בשמים, ובזמן שאין דין למטה, יש דין בשמים, והקב"ה יושב עליהם בדין וגובה מהן, ובשעה שהדין בארץ, אומר הקב"ה: מה יש לי לעשות הוא אומנותי, שנאמר "כִּי אֱלֹהֵי מִשְׁפָּט ה' " (יש' ל:יח). ואומר "אִם בְּחֻקֵּי תִלְכוּ וְאֶת מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ" (וי' כו:ג). אם נטלתם אומנותי, אני מבקש אומנות אחרת, שנאמר "וְנָתַתִּי גִשְׁמִיכֶם בְּעֵתָם" (שם), לכך נאמר "יָדִין עַמּוּךָ בְּצֶדֶק וְעֲנִיֶיךָ בְּמִשְׁפָּט" (תה' עב:ב). כיון שנעשה הדין מיד "יִשְׁאוּ הָרִים שְׁלוֹם לָעָם וְגִבְעוֹת בְּצֶדֶק" (שם, ג).

בתחילת הדרשה הדרשן קובע עיקרון כללי, שבשעה שנעשה דין למטה, נמנע הקב"ה מלדון למעלה. אך אם בית הדין מועל בתפקידו, הקב"ה יושב בדין וגובה מכל אחד את מה שקיבל שלא בצדק. ההמשך מפתיע הרבה יותר. הדרשן מדמה את הקב"ה לאומן בטל, שאחרים עוסקים במלאכתו. מאחר שהוא צריך להתפרנס, הוא נוטל לעצמו אומנות אחרת. אך אם הם מתרשלים ומפסיקים לעסוק בה, מיד הוא חוזר לאומנותו המקורית. כך הקב"ה: אומנותו המקורית הייתה עשיית משפט. כל עוד בני האדם עוסקים בה, הקב"ה יכול לעסוק בהורדת גשמים והבאת ברכה לעולם, וכשאין עוסקים בה ולא נעשה דין צדק, חוזר הקב"ה לאומנותו המקורית ועושה דין בעולם.

מעבר לציריות וליופי של הדרשות הללו, נראה שהן באות לענות על בעיה מהשבטית מהותית באשר לתפקידו של המשפט האנושי. במקרא ובספרות חז"ל אנו מוצאים מקורות רבים המייחסים את תפקיד השיפוט לקב"ה. אברהם אבינו מכנה את ה' "הַשֹּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ" (בראשית יח, כה), והחגים ראש השנה ויום הכיפורים מתפרשים בספרות חז"ל כימים שבהם הקב"ה דן את כל באי העולם וחותרם את גזר דינם. לאור המרכזיות של דמות ה' כשופט, נשאלת השאלה מה מקומו של המשפט האנושי? או מדוע העבירה של הטיית משפט קריטית עד כדי כך, שהתורה מזהירה עליה פעמים רבות, והנביא ישעיה תולה בה את חורבן ממלכת יהודה? הרי גם אם הדיינים מועלים בתפקידם, ממילא ישיב הקב"ה לכל אדם את מה שנגזל ממנו, אז איזה נזק יכול להיווצר מהטיית משפט? התשובה של חז"ל היא, שהעברת הדין לשמיים שלילית, משום שהיא מעוררת דין על העולם ומונעת השפעת ברכה עליו.

מקור נוסף שממנו אפשר ללמוד על מחירו של המעבר לדין שמיים הוא הלכה בתוספתא סוטה טו, ז:

משבטלה סנדרי, בטל שיר מבית המשתאות. וכי מה היתה סנהדרין מועלת להן לישראל? אלא לענין שנו' "וְאֵם הָעֵלֶם יַעֲלִימוּ עִם הָאָרֶץ" (וי' כד:ו). וגו'. בראשונה, כשהיה אדם חוטא כשהיה סנדרי קיימת נפרעין ממנו עכשיו, ממנו ומקרוביו שנאמר: "וְשִׁמְתִּי אֹנִי אֶת פְּנֵי בָאִישׁ הַהוּא וּבְמִשְׁפַּחְתּוֹ וְגו'" (שם, ה').

ההלכה הזאת עוסקת באחד ההיבטים של החורבן: ביטול דיני נפשות. ההלכה מספרת שמשבטלה הסנהדרין בטל שיר מבית המשתאות. ושואלים, במה הועילה סנהדרין לישראל עד כדי כך שמתוך אבלות על ביטולה, ביטלו את השיר? התשובה מסתמכת על הפסוקים מפרשת המולך: "וְאֵם הָעֵלֶם יַעֲלִימוּ עִם הָאָרֶץ אֶת עֵינֵיהֶם מִן הָאִישׁ הַהוּא בְּתוֹתוֹ מִזְרְעוֹ לַמֶּלֶךְ לְבִלְתִּי הָמִית אֹתוֹ. וְשִׁמְתִּי אֹנִי אֶת פְּנֵי בָאִישׁ הַהוּא

וּבְמִשְׁפָּחָתוֹ וְהִכְרַתִּי אֹתוֹ וְאֵת כָּל הָעָנִים אַחֲרָיו לְזִנוֹת אַחֲרֵי הַמֶּלֶךְ מִקְרֵב עַמָּם" (וי' כד-ה).
ההלכה בתוספתא מתבססת על הבדל בענישה בין הפסוק הראשון, שבו נאמר
שהיה על 'עם הארץ' להמית את מי שהעביר את בנו למוֹלך, לבין הפסוק השני,
המפרט את דין שמיים, ובו נאמר שהקב"ה ימית את המעביר בנו למוֹלך ואת
משפחתו.

התוספתא לומדת מההבדל בין הפסוקים, שיש הבדל עקרוני בין הענישה
בדין אדם לענישה בדין שמיים. הענישה בידי אדם מיוחדת לעברייין שעשה את
העבירה, ואילו הענישה בידי שמיים כוללת את העברייין ואת קרוביו. לפי ההלכה
בתוספתא, העיר בטל מבית המשתאות משום שהמשפט האנושי ה"מקל" בדיני
נפשות התבטל, והדין עבר למשפט "החמור" בידי שמיים. נראה שביטול העיר
מבית המשתאות, בתגובה על ביטולה של הסנהדרין, מבטא לפי התוספתא
אבלות על אובדנו של המשפט הענייני האנושי. משפט שאינו חוקר כליות ולב,
אלא מתמקד בעברייין ספציפי ובראיות המאפשרות להרשיעו ולהענישו. המשפט
האלוהי צודק יותר מהמשפט האנושי, משום שהוא אינו מבודד את מעשה
העבירה, אלא מטיל את האחריות גם על הסביבה התומכת של העברייין. אולם,
דווקא משום שדין שמיים צודק יותר, קשה יותר לשאת אותו, ועל כן ראוי
להתאבל. ע"כ שובל שפט דפי בר-אילן דברים עט

מצורף מכתב שצורף בשנים הקודמות.
בס"ד לסדר דברי שלום לאמר

למערכת שלום!

ברשותכם רציתי לעורר את תשומת הלב לדיוקים במגילת איכה ובקינות.
במגילת איכה יש בפסוקים רבים הטעם 'קדמא' לפני מהפך. כידוע הטעמים 'קדמא'
ו'פשטא' – אף ששונים בצורתם, הקדמא טעם מחבר, לעומת הפשטא שהוא מפסיק.
למשל פסוק ג' בתחילת המגילה: גִּלְתָּהּ (טעם קדמא מחבר) יְהוּדָה מַעֲנִי (טעם פשטא
מפסיק).

בולט במיוחד בסוף המגילה: הִשְׁיִבְנוּ (קדמא מחבר) יי | אֱלֹהֶיךָ (פשטא מפסיק) וְנִשְׁוֶבָה.
ולכן אין לעצור במלה מוטעמת בקדמא כמו במלה מוטעמת בפשטא. ההבחנה
ביניהם היא בזה שהקדמא באה על האות המוטעמת בין מלעיל ובין מלרע
(בדוגמאות שהבאנו בת' של גִּלְתָּהּ ובב' של הִשְׁיִבְנוּ), הפשטא באה תמיד על האות
האחרונה במלה, ואם המלה מוטעמת מלעיל – מופיע פשטא כפול: בסוף המלה וגם
באות המוטעמת.

בפרק ג כ וְתִשְׁוֹחַ בחולם ולא וְתִשְׁוֹחַ. פסוק נט שִׁפְטָהּ הש' בקמץ חטוף (קטן) שהוא
תנועה קטנה והשוא אחרייו בפ' נח.
ד ז זכו ... צחו – שניהם מלרע. ד יד נעו מלרע!

עוד הערה בניקוד בקינות.

הקינה המסומנת ח' בסדר הקינות (השלישית שנאמרת ביום) מסתיימת במלים: איכה
תפארתי מראשיתי השליכו, וכך פותחת הקינה הבאה של הקליר. בקינות מנוקדת
המלה כך: מִרְאֲשוֹתִי (המ' בצירי והר' בפתח) ומפורש 'מעל ראשי'. אין זה מסתבר,
כי אין זה הפרוש הנכון של המלה. יותר נכון היה לנקד: מִרְאֲשוֹתִי (המ' בשוא) כמו
שמצינו בפרשת ויצא (בראשית כח, יא ויח), ואז הפרוש יהיה ליד ראשי. אבל גם

פרוש זה איננו נוח. אמנם מצאנו ניקוד מראשתי (המ' בצירי) שאול (שמואל א כו יב), אבל שם מתפרש מהמקום שליד ראשו של שאול ובקינה אין שום אפשרות לפרש כן.

בספר ירמיה יג יח: אָמַר לַמֶּלֶךְ וּלְגִבֵּי־הָהָר הַשְּׁפִילוּ שִׁבּוּ כִּי יֵרֵד מֶרְאֲשׁוֹתֵיכֶם (המ' בפתח והר' בשוא) עֲטַרְתִּי תִפְאַרְתְּכֶם: אם נשוה ללשון הקינה תפארת מראשתי השליכו, נמצא שהקליר כיוון לפסוק הזה. תפארת ומראשתי שניהם מכוונים לגדולה, ועל זה מקונן הקליר בשם עם ישראל שאת שניהם השליכו. ולכן לסיכום: מֶרְאֲשׁוֹתֵי הַמ' בפתח והר' בשוא.

ע"י ערוגת הבושם ח"ג עמ' 263 שפרושו השני משתמע כדברינו.

יהי רצון שנוכה לראות בהרמת קרן ישראל בישועה קרובה.

מצורפת כאן קינה על חורבן יהדות אירופה מהרב שמעון שוואב ז"ל הגאב"ד דקהל עדת ישורון נו-יורק

על החורבן האחרון

הזֹכֵר מִזִּכְרֵי. דֹר דֹר וקדוּשָׁיו. מַעַת אֲשֶׁר אֵז בְּחֶרְתָּנוּ:

יִזְבּוֹר יִרְאֹן. שֶׁל דֹר אַחֲרוֹן. אוֹיֵה מָה הָיָה לָנוּ.

שְׁטוּפֵי מְבֹול-דָם. שֶׁמָסְרוּ נַפְשֹׁתָם. כָּל שְׁקוּעֵי עַמִּי-הַבָּכָא:

יִפְקְדֵם אֱלֹהִים. בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים. וְעַד־עַד זָכָרָם לְבָרָכָה:

שָׂאוּ אֱלֹהֵי כַפִּים. אֱהֵה. אֵי שָׁמַיִם. הוּא עַל מִיטֵב שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל: עֲדוֹת וקְהִלּוֹת.

עָרִים וּגְלִילוֹת. חֲבוּרוֹת. מוֹסְדוֹת. כָּל מוֹעֲדֵי אֵל: מִי יִתֵּן פִּלְגֵי מַיִם. תִּרְדְּנָה

עֵינַיִם. אֵל אֲשֶׁדּוֹת נְחָלֵי הַדְּמָעוֹת: עָלֵי אֲלָפֵי אֲלָפִים. גּוֹפִים נְשָׁרְפִים. בְּמוֹ-אֵשׁ

הַחֶרֶב וְזוּעוֹת: וְעַל שָׂרֵי-הַתּוֹרָה. וּמַחְזִיקֵי מְסוּרָה. וְעַל פְּרָחֵי הַהִתְנַחֵה הַצִּעִירִים:

וְעַל חוֹבְשֵׁי מִדְרָשׁוֹת. וּמוֹרִים וּמוֹרוֹת. תִּינוּקוֹת בֵּית רַבֵּן יִקְרִים: עַל בְּנוֹת

בוֹמְחוֹת. וְסָבִים וְסָבוֹת. וְעַל זֶרַעַם וְטַפָּם שִׁילְדוֹ: גַּם. לְרִבּוֹת. רִבְבוֹת נְאֻחִים

בְּחַיִּים. בְּמוֹתָם לֹא נִפְרְדוּ: אֵת דָּמָם דָּרוּשׁ. כִּי תֵשָׂא אֶת רֹאשׁ. שֶׁל כָּל נִדְף

לְעֵלִים הַמְרוּפִים: כָּל נַפְשׁוֹת-מֵת. בִּימֵי שֹׁכֵר וְשֹׂאֵת. שִׁשָּׁה אֲלָפֵי פְעָמִים

אֲלָפִים: שְׁלִישִׁיהָ לִבְעֹרוֹ בְּבָרֵק זַעַם סוֹעֵר. מִכַּרְמֵי הַחֲמֹד אֶהְבֶּת: גּוֹאֵל הַדָּם. נָא

זָכֵר צַעֲרָם. אֵל תִּמְחָה מִסֵּפֶר כְּתָבְתָּ: זָכוֹר הַנֶּאֱקוֹת. וְרַעַשׂ צַעֲקוֹת. אֲזִי יוֹבְלוּ

לְרַצָּה: יֵאוּרִי דְמִיָּהֶם. וְדְמָעוֹת פְּנִיָּהֶם. לֹא תִשְׁכַּחֲנָה לְנִצָּחַ: כָּל חֵיל וּגְבִיָּהֶם. וְנָחֵי

צָרִיחָה. מִשְׁדוּדֵי לְחָקוֹת הַפְּלָבִים: זָכוֹר וְסִפֵּר. בְּנֶאֱדָה צָרוֹר. עַד עֵת נָקָם עֲלֵבוֹן

עֲלוּבִים: בְּמַחְנוֹת הַפְּרָאִים. בָּאֵב וּנְגָעִים. וּפְחֵי נַפְשׁוֹת עֲגוּמוֹת: חֲרָפוֹת וּצְחוּק.

כְּלָמוֹת וָרֶק. פִּצְעֵי הַכָּאוֹת אֵימוֹת: וְרַעֲבוֹן. צָמְאוֹן. שִׁנְעוֹן. עֲצָבוֹן. וְכִשְׁלוֹן

נַחֲשָׁלִים בְּלִי-כֹחַ: וְכָל נֶאֱקוֹת-חָלָל. מִכָּל יָחִיד אֲמָלָל. חָלִילָה לָּהּ מִלְּשֹׁכָה:

וְתִימְרוֹת-עֶשֶׂן וְקִיטוֹר מִכִּבְשָׁן. תֵּלִי-תֵלִים עֲצָמוֹת וְגִידִים: וְחֲדָרֵי הָרַעַל. קוֹל

שְׂאֵגוֹת מִקְהָל-הַנִּחְנָנִים תוֹךְ תֵּאֵי הָאֲדָמִים: וְסִרְחוֹן גּוֹפּוֹת. וְגִוִּיּוֹת סָגוּפוֹת. גָּלָל-

דָּמָן אֲדָמַת נוֹאֲצִים: אֵיךְ הִפְכוּ טוֹרְפֵיהֶם. לְבוֹרִית חֲלִבֵיהֶם. וְעוֹר-אִישׁ לְקִשּׁוּמֵי

הַנָּשִׁים: וְקִרִיצַת אֲצָבָעוֹת. שֶׁל רָאשֵׁי-הַפְּרָעוֹת. לִימִין שְׁעָבוֹד-פֶּרֶךְ. צִלְמוֹת

לְשִׁמְאוֹל: וְאֵיךְ יָרוּ יְרִיּוֹת עַל חוֹפְרֵי הַבוֹרוֹת. בִּיפְסוּרֵי חֲבוּט-קֶבֶר הוֹרִידוּם

שָׂאוֹל: אֵיךְ עָנוּ אֲחִיוֹתֵינוּ. וְסָרְסוּ בְנוֹתֵינוּ. כּוֹסוֹת-תִּרְעָלָה מִיַּד־רוֹפְאִים

אֲבוּרִים: וּפְלִיטֵי הַשְּׂרִידִים בְּמַחְלוֹת וּסְתָרִים. וְטִמְיוֹן יְלָדִים בְּבִתֵּי שְׂמֹד-בְּמָרִים:

שֶׁה-תָּמִים לְעוֹלָה. דָּם בְּנֵי הַגּוֹלָה. הוּא אֶרִיאֵל מִנְּבִלַת חֲסִידֶיךָ: צֹאן-קִדְשִׁים מִי

יִמְנָה. אֲשֶׁר אֵשֶׁם לֹא תִכְבֶּה. בְּחֻנִּיךָ הָיוּ מְקֻדְשֵׁי שְׁמֹךְ: בְּקוֹל שְׁמֵעַ יִשְׂרָאֵל
מָסְרוּ נֶפֶשׁ לֹאֵל. שֶׁהוּא יֶאֱסֹפֶם. וְעַד יוֹם אַחֲרוֹן: הִצְדִּיקוּ דִין. וְאִף אֲנִי מֵאֲמִין
עָנֹה. וְשָׂרוּ שִׁירַת בְּטָחוֹן: וּבִכָּן נִשְׁאָר עָם. בְּיָתוֹם נִדְהָם. בְּלִי קְבָרִים לְהִשְׁתַּטַּח:
וְלֹא מַצְבוֹת. אִיפֹה לְכָבוֹת. יְכָבוֹת לְכָב רוּתָה: רַק נִסְפֵי-הָדָם. אֲזִכָּרוֹתָם.
תּוֹסְסִים בְּלִי שׁוֹכֵחַ: וְהָרִי אֶפְרִי עֲקֻדָּתָם. תְּרוֹמוֹת דְּשָׁנִי מִזִּבְחַ: מִי יִמְלֵל. צֶעַר
יִשְׂרָאֵל. אֲשֶׁר דָּעָתוֹ מִכָּאֵב נִמְרָפֶת: וּשְׂאֵרִית הַפֶּאֶר. כְּמַעַט מִזֶּעִיר²². וְאִיד
קוֹמָתָה הַיּוֹם נִכְפָּפֶת: אֵל חַי מְרַחֵם. עֲדָתְךָ נָחֵם. אֲשֶׁר לָךְ מֵאֵד נִכְסָפֶת: אֹר-
חֲדָשׁ תִּזְרִיחַ. קֶרְנִי-הַיּוֹד תִּצְמִיחַ. וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת:

אַתָּה תְּקוּם תִּרְתֶּם צִיּוֹן כִּי-עֵת לְחִנּוּנָה כִּי-בֹא מוֹעֵד:

מצורף מכתב שצורף בשנים הקודמות.
בס"ד לסדר דברי שלום לאמר

למערכת שלום!

ברשותכם רציתי לעורר את תשומת הלב לדיוקים במגילת איכה ובקינות.
במגילת איכה יש בפסוקים רבים הטעם 'קדמא' לפני מהפך. כידוע הטעמים 'קדמא'
ו'פשוטא' – אף ששונים בצורתם, הקדמא טעם מחבר, לעומת הפשוטא שהוא מפסיק.
למשל פסוק ג' בתחילת המגילה: גָּלְתָה (טעם קדמא מחבר) יְהוּדָה מֵעֲנִי (טעם פשוטא
מפסיק).

בולט במיוחד בסוף המגילה: הִשְׁיִבְנוּ (קדמא מחבר) יי | אֱלֹהֶיךָ (פשוטא מפסיק) וְנִשְׁוֶבָה.
ולכן אין לעצור במלה מוטעמת בקדמא כמו במלה מוטעמת בפשוטא. ההבחנה
ביניהם היא בזה שהקדמא באה על האות המוטעמת בין מלעיל ובין מלרע
(בדוגמאות שהבאנו בת' של גָּלְתָה ובב' של הִשְׁיִבְנוּ), הפשוטא באה תמיד על האות
האחרונה במלה, ואם המלה מוטעמת מלעיל – מופיע פשוטא כפול: בסוף המלה וגם
באות המוטעמת.

בפרק ג כ וְתִשְׁוֹחַ בחולם ולא וְתִשְׁוֹחַ. פסוק נט שִׁפְטָה הש' בקמץ חטוף (קטן) שהוא
תנועה קטנה והשוא אחריה בפ' נח.
ד ז זכו ... צחו – שניהם מלרע. ד יד נעו מלרע!

עוד הערה בניקוד בקינות.

הקינה המסומנת ח' בסדר הקינות (השלישית שנאמרת ביום) מסתיימת במלים: איכה
תפארתי מראשתי השליכו, וכך פותחת הקינה הבאה של הקליר. בקינות מנוקדת
המלה כך: מִרְאָשׁוֹתִי (המ' בצירי והר' בפתח) ומפורש 'מעל ראשי'. אין זה מסתבר,
כי אין זה הפרוש הנכון של המלה. יותר נכון היה לנקד: מִרְאָשׁוֹתִי (המ' בשוא) כמו
שמצינו בפרשת ויצא (בראשית כח, יא ויח), ואז הפרוש יהיה ליד ראשי. אבל גם
פרוש זה איננו נוח. אמנם מצאנו ניקוד מִרְאָשׁוֹתִי (המ' בצירי) שאול (שמואל א כו
יב), אבל שם מתפרש מהמקום שליד ראשו של שאול ובקינה אין שום אפשרות
לפרש כן.

²² א"ה: בגלל החרוז והכתיב המלא הניקוד כאן הוא 'מְזַעֵר', אבל הניקוד הנכון של הביטוי הוא 'מְעַט מְזַעֵר'
(ישעיהו י, כה ועוד)

בספר ירמיה יג יח: אָמַר לְמַלְאָךְ וּלְגִבִּירָהּ הַשְּׁפִילוּ שִׁבּוּ כִּי יֵרֵד מִרְאשֹׁתֵיכֶם (המ' בפתח והר' בשוא) עֲטֹרַת תְּפָאֲרֶתְכֶם: אם נשוה ללשון הקינה תפארת מראשותי השליכו, נמצא שהקליר כיוון לפסוק הזה. תפארת ומראשותי שניהם מכוונים לגדולה, ועל זה מקונן הקליר בשם עם ישראל שאת שניהם השליכו. ולכן לסיכום: מר' אשתי המ' בפתח והר' בשוא.

ע"י ערוגת הבושם ח"ג עמ' 263 שפרושו השני משתמע כדברינו. יהי רצון שנוכח לראות בהרמת קרן ישראל בישועה קרובה.

תָּבֹא כָל-רְעֵתָם לְפָנָיִךְ וְעוֹלָל לָמוֹ כְּאִשָּׁר עוֹלָלָתָ לִי עַל כָּל-פֶּשַׁעַי כִּי-רַבּוֹת אֲנֹחֲתִי וְלִבִּי רָגִי:

כֹּה-אָמַר ה' צְבָאוֹת צֹם הָרְבִיעִי וְצֹם הַחֲמִישִׁי וְצֹם הַשְּׁבִיעִי וְצֹם הָעֲשִׂירִי יִהְיֶה לְבֵית-יְהוּדָה לְשִׁשְׁוֹן וּלְשִׁמְחָה וּלְמַעֲדִים טוֹבִים וְהָאֲמַת וְהַשָּׁלוֹם אָהָבוּ:

מנהג אשכנז מערב לומר אחרי הקינות של היום פסוקים מספר ישעיהו (לד-לה) קָרְבוּ גוֹיִם לְשִׁמְעָה וּלְאֲמִים הַקְשִׁיבוּ תִשְׁמַע הָאָרֶץ וּמִלֵּאָה תִּבֹּל וְכָל-צִצְצֵאֵיהָ: כִּי קֶצֶף לֹה' עַל-כָּל-הַגּוֹיִם וְחִמָּה עַל-כָּל-צִבְאָם הַחֲרִימָם נִתְּנָם לְטִבַּח: וְחָלְלִיהֶם יִשְׁלְכוּ וּפְגַרֵּיהֶם יַעֲלֶה בְּאֵשׁם וְנִמְסּוּ הָרִים מִדָּמָם: וְנִמְקּוּ כָל-צִבְאָה הַשָּׁמַיִם וְנִגְלוּ כִסְפֵּר הַשָּׁמַיִם וְכָל-צִבְאָם יִבּוֹל כִּנְבֵּל עָלָה מִגֶּפֶן וּכְנַבֵּלַת מִתְאֲנָה: כִּי-רוּחָהּ בְּשָׁמִים חֲרָבִי הִנֵּה עַל-אָדָם תִּרְדּוּ וְעַל-עֵם חֲרָמִי לְמִשְׁפָּט: חֲרַב לֹה' מִלֵּאָה דָם הַדְּשָׁנָה מִחֶלֶב מִדָּם כָּרִים וְעֵתוּדִים מִחֶלֶב כְּלִיֹּת אֵילִים כִּי זָבַח לֹה' בְּבִצְרָה וְטִבַּח גְּדוֹל בְּאֶרֶץ אֲדָם: וַיִּרְדּוּ רֵאמִים עִמָּם וּפָרִים עִם-אֲבִירִים וְרוּחָהּ אֶרֶץ מִדָּם וְעֶפְרָם מִחֶלֶב יִדְשָׁן: כִּי יוֹם נָקָם לֹה' שְׁנַת שְׁלוֹמִים לָרִיב צִיּוֹן: וְנִהַפְכוּ נִחְלִיָּה לְזִפְתָּה וְעֶפְרָה לְגַפְרִית וְהִיתָה אֶרֶץ לְזִפְתָּה בַּעֲרָה: לִילָה יוֹזֵם לֹא תִכְבֶּה לְעוֹלָם יַעֲלֶה עֲשָׂנָה מִדּוֹר לְדוֹר תִּחַרְבַּ לְנֶצַח נִצָּחִים אֵין עֹבֵר בָּהּ: וַיִּרְשׁוּהָ קָאֵת וּקְפֹד וַיִּנְשׁוּף וְעָרַב יִשְׁכְּנוּ-בָּהּ וְנָטָה עָלֶיהָ קוֹתָהּ²³ וְאֲבִי-בָהּ: חֲרִיָּה וְאִי-שֵׁם מְלוֹכָה יִקְרָאוּ וְכָל-שָׂרֶיהָ יִהְיוּ אִפְסִים: וְעָלְתָה אֶרְמְנֶיהָ סִירִים קְמוּשִׁים²⁴ וְחוּחַ בְּמִבְצָרֶיהָ וְהִיתָה נוֹה תַנִּים חֲצִיר לְבָנוֹת יַעֲנָה: וּפְגָשׁוּ צִיִּים אֶת-אֵלִים וְשָׁעִיר עַל-רֵעֵהוּ יִקְרָא אֶדְ-שֵׁם הַרְגִיעָה לִילִית וּמִצָּאָה לָהּ מְנוּחָה: שְׁמָה קִנְיָה קְפוֹז וְתִמְלִט וּבִקְעָה וְדִגְרָה בְּצִלָּהּ אֶדְ-שֵׁם נִקְבְּצוּ דִיּוֹת אִשָּׁה רַעוּתָהּ: דִּרְשׁוּ מַעַל-סֶפֶר ה' וְקִרְאוּ אֶחָת מֵהֵנָּה לֹא נַעֲדָרָה אִשָּׁה רַעוּתָהּ לֹא פָקְדוּ כִּי-פִל הוּא צִוָּה וְרוּחוֹ הוּא קִבְּצוֹ: וְהוּא-הִפִּיל לָהֶן גּוֹרֵל וַיִּדּוּ חִלְקָתָהּ לָהֶם בָּקוּ עַד-עוֹלָם יִירְשׁוּהָ לְדוֹר וָדוֹר יִשְׁכְּנוּ-בָּהּ:

יִשְׁשׁוּם מִדְּבַר וְצִיָּה וְתִגְלָל עָרְבָה וְתִפְרָח כְּחִבְצָלָתָהּ: פָּרַח תִּפְרָח וְתִגְלָל אָף גִּילָת וְרִנָּן כְּבֹד הַלְבָנוֹן נִתְּנָה לָהּ הַדֵּר הַכְּרִמָּל וְהַשָּׁרוֹן הֵמָּה יִרְאוּ כְבוֹדָהּ הַדֵּר אֱלֹהֵינוּ: חֲזָקוּ יָדִים רַפּוֹת וּבְרָכִים כְּשִׁלּוֹת אֲמָצוּ: אֲמָרוּ לְנִמְהָרֵי-לֵב חֲזָקוּ אֶל-תִּירָאוּ הִנֵּה אֱלֹהֵיכֶם נָקָם יָבוֹא גְמוֹל אֱלֹהִים הוּא יָבוֹא וַיִּשְׁעֲכֶם: אֲזִי תִפְקַחְנָה עֵינֵי עוֹרִים וְאֲזִנִּי חֲרָשִׁים תִּפְתַּחְנָה: אֲזִי יִדְלַג כְּאֵיל פֶּסֶח וְתִרְן לְשׁוֹן אֵלִים כִּי-נִבְקְעוּ בַמִּדְבָּר מֵיָם וְנִחְלִים בַּעֲרָבָה:

²³ התי"ו רפויה ללא דגש.

²⁴ השי"ן שמאלית.

וְהָיָה הַשָּׂרֵב לְאֵגֶם וְצִמְאֹן לְמִבְּוּעֵי מַיִם בְּנֹהַ תְּנִים רִבְצָה חָצִיר לְקִנָּה וְגִמָּא: וְהָיָה-שֵׁם
מִסְלֹל וְדֶרֶךְ וְדֶרֶךְ הַקֹּדֶשׁ יִקְרָא לָהּ לֹא-יַעֲבֹרְנוּ טָמֵא וְהוּא-לִלְמוֹ הַלֶּךְ דֶּרֶךְ וְאִוִּילִים לֹא יִתְעוּ:
לֹא-יִהְיֶה שֵׁם אֶרֶץ וּפְרִיץ חֵיוֹת בְּלִי-עֵלְנָה לֹא תִמָּצֵא שֵׁם וְהִלְכוּ גְּאוּלִּים: וּפְדוּלֵי ה' יִשְׁבֹּן
וּבָאוּ צִיּוֹן בִּרְנָה וְשִׁמְחַת עוֹלָם עַל-רֹאשֵׁם שְׂשׂוֹן וְשִׁמְחָה יִשְׁיֶגּוּ וְנָסוּ יָגוֹן וְאַנְחָה:

תָּנוּ לַחֲכָם וַיַּחֲכֶם-עוֹד

אנא אל תמנעו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליוננו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

אֵם אֶתָּה מִתְעַנִּין

בְּהַבְטִים הַלְשׁוֹנִיִּים שֶׁל הַתּוֹרָה

(לְשׁוֹן הַמִּקְרָא, הַמְשֵׁנָה, הַתְלָמוֹד וכו')

אֶתָּה מוֹזְמֵן לַהֲרֹשִׁים (בְּחֻנָּם)

לְקַבֵּלֶת דּוֹא"ל בְּעוֹשֵׂאִים לְשׁוֹנִיִּים

בְּרִתּוֹבֶת: franklashon@gmail.com

☺ בּוֹא לַהַחֲכִים אֶת עֵצְמְךָ וְאֶת שִׁאֵר הַמַּכּוֹתֶיךָ ☺